

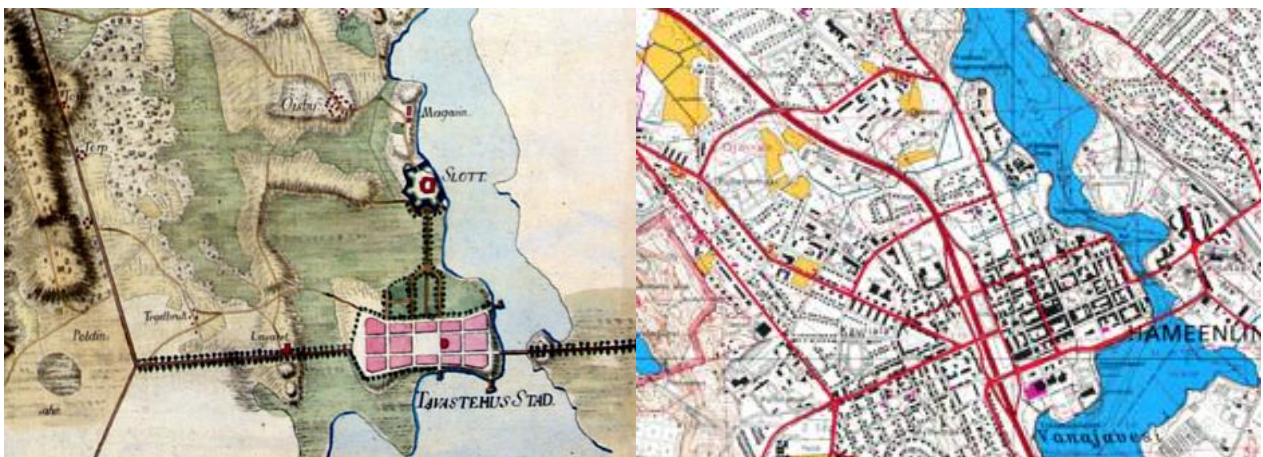
Hämeenlinnan kaupunki

HÄMEENLINNAN RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS

Kaupunkisuunnittelu ja -rakentaminen keskustassa ja Keinusaassa 1778–2014

2504

A: ESIPUHE

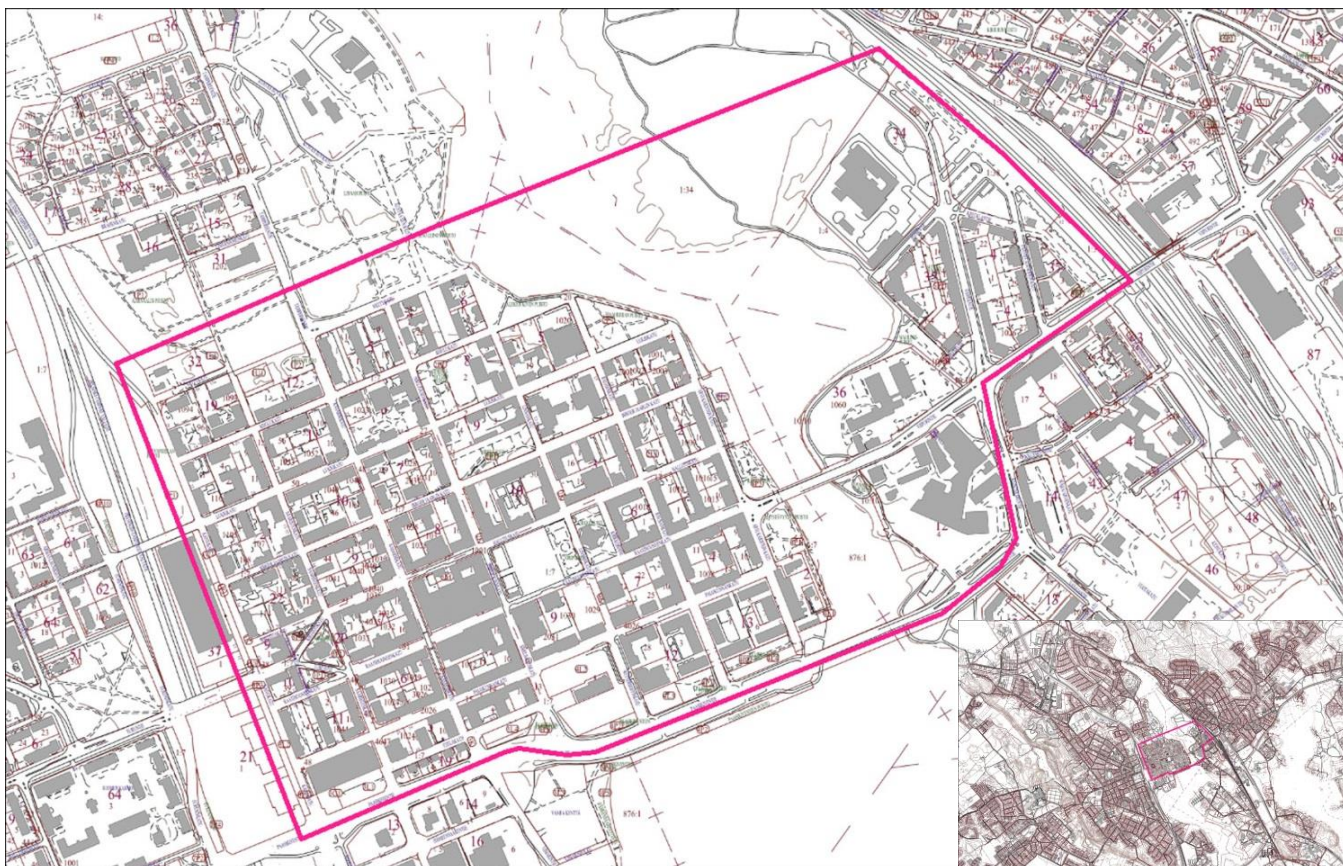

24.06.2014

Johdanto

Hämeenlinnan keskustan rakennushistoriallinen selvitys laadittiin keväällä 2014. Työn tekivät Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n tutkijat Jari Heiskanen (FM), Anna Lyyra-Seppänen (FM) ja Kalle Luoto (FM). Selvitys on tehty tulevan keskustan yleissuunnitelman taustaselvitykseksi. Työn tilaaja on Hämeenlinnan kaupunki. Aluerajaus kattaa Hämeenlinnan historiallisen ruutukaavakeskustan sekä itäpuolelle sijoittuvat Keinusaaren ja Kiistalan alueen aina rautatiehen saakka. Ajallisesti työ kattaa 230 vuoden kehityksen.

Tarkastelualueen rajaus ja asema kaupunkirakenteessa

Pohjakartta: Hämeenlinnan kaupunki

Tarkastelualue on kaupunkihistoriallisesti merkittävä kokonaisuus, joka sijoittuu Hämeen linnan ohella keskeiselle paikalle Vanajaveden historiallista asutuslaaksoa. Pietari Brahen 1640-luvulla Hämeen linnan yhteyteen perustama ja 1770-luvulla nykyiselle paikalle siirretty kaupunki ylennettiin tällöin läänin pääkaupungiksi. Keskustaan on laadittu asemakaavat vuosina 1778, 1794, 1826, 1832, 1845 ja 1887. Näissä kaavoissa keskusta sai nykyiset historialliset rajansa ja rakenteensa. Kruunulle kuuluneen Keinusaaren itäpuolelle sijoittuva Kiistalan alue kaavoitettiin ja liitettiin kaupunkiin 1910-luvulla, jolloin 1862 rakennetusta rautatiestä ja asemasta tuli vähitellen kiinteä osa kaupunkia. Keskustan nykymaiseman rakennuskannan osalta keskeisiä ovat vuoden 1959 asemakaava sekä yleiskaavat 1957, 1971 ja 1992.

Tarkastelualueella on merkittäviä, kaupunkihistoriaan liittyviä valtakunnallisia ja maakunnallisia arvoja, jotka keskittyvät ennen sotia tai heti sodan jälkeen rakennettuihin ympäristöihin. Aikaisempia inventointeja ovat mm. valtakunnallisia inventointeja ja arvoja edustava RKY-2010 –luettelo, maakunnallisia Rakennettu Häme –teos sekä paikallisia Kyliä ja kortteleita –teos.

Tässä työssä tarkastelun kohteena ovat kulttuuriympäristön paikalliset lähtökohdat, kaupungin perustaminen, rakentuminen ja kehitys 1770-luvulta aina nykypäiviin saakka. Päätepisteenä on 1990-luvun alku, jolloin 1960-luvulla alkanut voimakas ja näkyvä kaupunkikuvan muutos katkesi lamavuosiin. Tarkasteluajanjaksolla Hämeenlinna kasvoi Ruotsin kuninkaan ja läänin residenssikaupungista ja matalasta puutalokaupungista nykyiseksi kerrostalojen hallitsemaksi maisemaksi. Kaupunkikuvan voimakkaasta uudistumisesta ja autoistumisesta huolimatta kaupungissa on edelleen erotettavissa eri ajanjaksoihin ja kaupunkirakentamisen historiallisiin muutoksiin liittyviä ajallisia kerrostumia.

Työn tavoitteena on kartoittaa kaupunkirakenteen kulttuurihistoriallisia ja ajallisia ominaispiirteitä, sen pitkän tarinan suuria linjoja. Selvityksessä kulttuuriympäristöä tarkastellaan laajana, ajallisia kerrostumia ja ilmiöitä sisältävänä kokonaisuutena. Tarkastelukohteena ovat kaupunki ja siitä kertovat ympäristöt, eivät yksittäiset rakennukset. Esiin on nostettu Hämeenlinnan historiallisia ominaispiirteitä ja kaupungin tarinaa kertovia ympäristöjä. Lista ei ole kattava. Tuotettu aineisto toimii lähtökohdana arvioitaessa keskustan tiivistämisen vaikutuksia, kulttuuriympäristön kehittämismahdollisuuksia ja muutoksenkestävyyttä. Työkaluiksi on kehitetty aluekortit, tarkennettu rakennusikäkartta, historiallisen maiseman kehitystä ja suhdetta nykymaisemaan esittelevä karttasarja. Tätä työtä tarkempaa tarkastelutasoa edustaa työkaluista korttelikortti, josta laadittiin tilaajalle esimerkki.

Kaupunki on kronologinen kertomus, visuaalinen historiankirja, jonka tarinaa kertovat rakennusten ohella kadut, korttelit, puistot ja torit. Historiallinen kaupunki on maaseudusta erottuva selkeäraja-alue, liikenteen, kaupan ja hallinnon keskus. Vähäväkisessä ja maatalousvaltaisessa Suomessa kaupungistuminen tapahtui varsin myöhään, vasta sotien ja jälleenrakennuskauden jälkeen. Hämeenlinnan aikanaan merkittäviin ja edustaviin asemakaavoihin on 1770-luvulta aina 2000-luvulle saakka ladattu aikakausien tavoitteita, jotka ovat toteutuneet vaihtelevasti.

Kokonaisraportin osat, osat A-E

Hämeenlinnan rakennushistoriallinen selvitys koostuu eri osa-alueista. Keskeiset osat raporttia ovat tarkastelualueen historiaa, rakennuskantaa ja muutoksia esittelevä yleisesitys, osa B. Aluekorteissa, osa C, on esitelty ja rajattu kartoilla nykyisen kaupunkirakenteen asemakaavoituksen ja rakentamisen historiallisia ominaispiirteitä, ilmiöitä ja kerrostumia 1770-luvulta aina nykypäiviin saakka. Pienempiä työkaluja, edellisiä osia tukevaa taustamateriaalia edustaa osa E, nykyisen kaupunkimaiseman ajallista luonnetta ja muutoksia kuvaava rakennusikäkartta, sekä kaupunkirakenteen historiallista sijoittumista, muutoksia ja rajoja kuvaava karttasarja. Työstä on laadittu yhteenveto, osa D, jossa on yleiskuvauksen tiivistelmä taulukkomuodossa ja työn johtopäätökset.

Hämeenlinnan rakennushistoriallinen selvitys

Kaupunkisuunnittelu ja –rakentaminen keskustassa ja Keinusaareissa 1778-2014

A: Esipuhe

B: Yleisesitys, Hämeenlinnan keskustan vaiheita ja ympäristöjä

C: Aluekortit H,A,K -kortit

D: Rakennusikäkartta ja ruutukaavan kehitys 1778–1887

E: Yhteenveto ja johtopäätökset

Osa B: Yleisesitys

Hämeenlinnan kaupunkihistorian yleisesitys kertoo kaupungin suunnittelun ja rakentamisen muutoksista ja keskeisistä ilmiöistä 1770-luvulta nykypäivään karttojen ja valokuvien avulla. Kronologisesti etenevä yleisesitys toimii aluekorttien ja analyysien tausta-aineistona, se esittelee aikakausien lähtökohtia ja niistä kertovia ympäristöjä ja ajan edustavia rakennuskohteita.

Osa C: Aluekortit

H – kortit: Asemakaavoituksen ja kaupunkirakenteen historiallisia piirteitä, kartat H1-H3

A – kortit: Aluekokonaisuuksia eri aikakausilta, kartat A1-A10

K – kortit: Katunäkymät, kartat K1-K3

Aluekortteja on kolmen tyyppisiä, historiallisen kaupunkikuvan suuria linjoja ja lähtökohtia edustavat H – kortit, rajatumpaa, kaupunkikehityksen ajallisia rakennusvaiheita edustavat A – kortit sekä pienempiä katunäkymiä edustavat K - kortit. Valitut alueet ovat edustavia esimerkkejä hyvin säilyneistä ja historiallista tarinaa kertovista kaupunkimaisemista. Alueiden valinnassa tavoitteena on ollut kaupungin rakentumisen ajallinen kattavuus niin, että kaupungin ympäristöissä näkyvä tarina kerrotaan 1770-luvulta 1980-luvulle. Valintakriteerinä on ollut myös ympäristön koko, valitut kohteet käsittävät useita rakennuksia ja ympäristöjä, ja ovat vähintään korttelin laajuisia. Aluekortit perustuvat aikaisempiin inventointeihin ja tässä työssä tehtyihin maastohavaintoihin. Aluekortit toimivat lähtökohtana varsinaisiin yleis- ja asemakaavatason inventointeihin.

Aluekorteissa on kartta- ja kuva-aineiston ohella kuvattu lyhyesti alueen historia ja keskeiset piirteet. Alueen rakentumisen taustalla olevat ilmiöt on tuotu esiin. Kortissa on annettu alueen luonteeseen ja ominaispiirteisiin pohjautuvat toimenpidesuositukset sekä arvioitu alueen herkkyyttä ja muutoksensietokykyä.

Herkkyyttä ja muutoksensietokykyä on arvioitu neliportaisella luokittelulla:

Ei kestä muutoksia kulttuuriympäristön muuttumatta merkittävästi

Kestää huonosti, muutoksissa huomioitava historiallinen luonne ja ajallinen kerroksellisuus

Kestää jonkin verran muutoksia, kulttuuriympäristön luonne ja ominaispiirteet huomioitava

Kestää muutoksia, kulttuuriympäristön luonne ja ominaispiirteet huomioitava

Osa D: Rakennusikäkartta ja Ruutukaavan kehitys 1778–1887

Rakennusikäkartan lähtökohtana on käytetty taulukkomuotoisen Rakennus- ja huoneistorekisterin antamia tietoja. Nämä tiedot ovat varsinkin vanhemmassa rakennuskannassa usein harhaanjohtavia. Rakennuksen rakennusvuodeksi on kirjattu esim. sen perusparannusvuosi. Rakennusikäkarttaa on korjattu inventointien, kirjallisuuden ja maastohavaintojen pohjalta paremmin kaupungin ikärakennetta kuvaavaksi. Koska tämän työn tarkastelutaso ei ole rakennustasolla, on kartassa edelleen virheitä. Selkeitä virheitä on erityisesti teollisuusalueilla, joissa tekniikan jatkuva kehitys ja toiminnan laajentuminen on tuonut muutoksia rakennuksiin. Keinusaaren tehdasrakennuksissa on kymmeniä rakennusvaiheita, joiden esittäminen tässä työssä ei ollut mahdollista. Tehdasta rakennettiin ja laajennettiin 1890-luvulta 1960-luvulle, jonka jälkeen muuttunut käyttö on tuonut edelleen lisää rakennusvaiheita.

Ruutukaavan kehitys 1778–1887 on karttasarja, jossa Hämeenlinnan historialliset, vuosina 1778, 1831, 1832, 1845, 1887/1892 laaditut kartat on digitoitu ja asemoitu nykykartan päälle. Karttasarja esittää ruutukaavan kehityksen ja muutokset sekä nykyisen kaupunkirajan ja kortteleiden historiallisen luonteen.

Osa E: Yhteenveto ja johtopäätökset

Sisältää yleisesityksen ja aluekorttien tiivistelmän taulukko- ja tekstimuotoisena. Johtopäätöksissä on tuotu esiin yleisiä toimenpideohjeita ja näkökulmia Hämeenlinnan kulttuuriympäristön historialliseen luonteen huomioimiseen.

